

PUHEENVUOROJA

YHTEISÖTALOUS JA VERTAISTUOTANTO OVAT TULEVAISUUS

Jukka Peltokoski, Hanna Moilanen & Tero Toivanen*

Kriittisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa on viime aikoina vilahdellut uutta sanastoa, kuten vertaistuotanto, yhteisötalous, yhteisresurssit ja solidaarisuustalous. Mistä on kyse? Periaatteessa ei enemmästä kuin siitä, mitä ihmiset ovat tehneet iät ja ajat. Ihmiset ovat aina tehneet asioita yhdessä vertaistensa kanssa ilman palkkaa. He ovat tuottaneet ja ylläpitäneet yhteisiä resursseja, kuten työvälinevarastoja ja väentaloja, jotka ovat olleet yhteisön jäsenten käytettävissä yhdessä sovitulla säännöillä. He ovat pitäneet toisistaan huolta tietäen, että myös heistä pidetään huolta tarpeen vaatiessa.

---

*Jukka Peltokoski on yhteiskuntatieteiden tutkija ja tietokirjailija, joka kirjoittanut erityisesti uudesta työelämästä, prekariaatista ja uusista yhteiskunnallisista liikkeistä. Peltokoski on ollut mukana kirjoittajana Into Kustannuksen kirjoissa Paskaduunista barrikadille (2009) ja Radikaaleinta on arki (2010). Hän osallistuu myös osuuskuntakahvila Hertan sekä verkkolehti Megafonin toimintaan. YTM Hanna Moilanen on yhteiskuntatieteiden maisteri, joka työstää suomalaisia työosuuskuntia käsittelevää väitöskirjaansa Itä-Suomen yliopistossa. Moilanen työskentelee osa-aikaisena projektitutkijana Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa. Hän on perehtynyt uuteen osuustoimintaan sekä tutkimustyössään että vapaana toimittajana ja Osuustoimintalehden avustajana. FM Tero Toivanen on jyväsyläläinen tutkija ja opettaja. Hän valmistee politiikan tutkimuksen väitöskirjaa vertaistuotannosta ja commons-ajattelun poliittisesta teoriasta Jyväskylän yliopistossa. Toivanen on julkaissut vertaistuotantoon, koulutukseen ja vapaan tiedon politiikkaan liittyvistä kysymyksistä. Hän on toiminut Jyväskylän yhteiskunnallisen opiston rehtorina ja kiinnostunut vertaisoppimisen mahdollisuuksista. Hän on myös yksi Radikaaleinta on arki -kirjan kirjoittajista.

Osuustoimintaliikettä voi pitää yhtenä esimerkkinä vertaistoiminnallisesta tuotannosta. Tosin kapitalismin kehittyessä on osuustoimintaliikekin kehittynyt monilta osin sellaiseen suuntaan, jossa sitä on vaikea erottaa muusta pääomavaltaisesta liiketoiminnasta. Silti yhä edelleen erityisesti kriisiaikoina syntyy uutta osuustoimintaa, kuten työosuuskuntia, jotka täyttävät tasavertaisten ihmisten tuotannollisen yhteenliittymän tunnusmerkit. Vertaistaloudesta tänään nouseva uusi keskustelu onkin ymmärrettävä suhteessa kapitalismin maailmanlaajuiseen kriisiin. Yhä useammat kokevat välttämättömäksi rakentaa vaihtoehtoja talousmuotoa ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti umpikujaan ajautuvalle globaalille kapitalismille. Saattaa jopa olla, että poliittista vaihtoehtomuutta ilmentävät puolueet ajavat ihmisiä rakentamaan vaihtoehtoa suoraan itse.

Kyse ei kuitenkaan ole vain perinteisen talkoohengen ja yhteisöllisyyden paluusta synkkinä aikoina. Vertaistuotantoa rakennetaan tänään maailmassa, jossa periaatteessa kuka tahansa voi keskustella kenen tahansa kanssa yksilöllisesti asuinpaikasta riippumatta. Internet on aidosti globaali teknologinen infrastruktuuri joka on muuttanut käsityksemme yhteistyöstä ja yhteisöllisyydestä.

Vertaistuotantoa verkossa

Uudessa vertaistuotantokeskustelussa korostetaankin “internet-perustaista” yhteistoimintaa, jossa yksilöt osallistuvat yhteiseen projektiin omalla panoksellaan ilman keskitettyä työnjohtoa ja muodollista työnjakoa. Maailmanluokan esimerkki tällaisesta projektista on Wikipedia, tietosanakirja, joka täydentyy ja tarkentuu käyttäjiensä tekemien lisäysten myötä. Wikipedia on ohittanut nopeasti perinteiset tietosanakirjat ajanmukaisuudessaan, kattavuudessaan ja ennen kaikkea käytettydessään.

Tehokkaimmillaan nettiperustainen vertaistuotanto onkin tiedon tuotannossa. Internetiä voi pitää eräänlaisena aivokapasiteetin maailmanlaajuisena mobilisaationa. Toisaalta Internetin voi nähdä myös ihmiskunnan yhteisenä kirjastona, joka on avoinna kaikille. Sen sisältämä tieto on lähtökohtaisesti yhteistä ja avointa, ellei sitä erityisesti

suljeta kaupallisista tai poliittisista syistä. Erilaisten nettivälitteisten vertaisverkostojen tehokkuus ideoiden tuottamisessa, tiedon levittämisessä ja ongelmien ratkomisessa on itse asiassa niin tehokasta, että monet pitävät vertaistuotantoa täysin uutena tuotantovoimana, joka tulee mullistamaan käsityksemme työstä - ainakin kulttuurintuotannon, markkinoinnin, tutkimuksen ja vastaavien alueella.

Voimallisimmin vertaistuotannon tehokkuus näkyy ehkä avointen ja vapaiden tietokoneohjelmistojen tuotannossa, joka uhkaa jo uudella tavalla suljettujen ohjelmistojen monopolia. Toisaalta verkostoteknologia mahdollistaa myös arjen tasolla tapahtuvien vertaismuotoisten toimintojen tehostumisen ja leviämisen, mistä osoituksena aikapankkien toiminta tai avoimien ohjelmistojen käyttö vapaassa sivistystyössä. Tässä saatamme todistaa ensi askeleita “vertaistalouden kiertokulusta”. Siinä eri vertaistuotannon muodot ja organisaatiot verkostoituvat ja ruokkivat vertaistalouden kasvua kapitalismin sisällä.

Yritysmailmassa kiinnostus kohdistuu erityisesti niin sanottuihin avoimiin innovaatioihin. Näillä tarkoitetaan toimintamalleja, joissa yritys tai vaikkapa kaupunki osallistaa erilaisia yhteisöjä ideoimaan ja suunnittelemaan tuotteita tai projekteja. Asiantuntijan rooliksi saattaa jäädä pelkkä vastuullisena koordinaattorina toimiminen.

Vertaistuotannossa ei siis ole kyse yksiselitteisesti joko “hyvästä” tai “pahasta”. Kyse on yhteisöllisestä voimavarasta, jonka käytöstä käydään tänään kamppailua yhtäältä solidaaristen, toisaalta uusliberaalien voimien välillä. Juridisesti kyse on “kolmannesta omistusmuodosta”, joka esimerkiksi roomalaisessa oikeudessa eroteltiin yksityisestä ja valtiollisesta nimityksellä “res communes”, joka voidaan suomentaa vaikkapa yhteisomistukseksi.

Yhteisötaloudessa ei tavoitella ensisijaisesti voittoa

Yhteisötaloudella tarkoitetaan osuuskuntien, yhdistysten, keskinäisten yhtiöiden ja säätiöiden harjoittamaa taloudellista toimintaa. Toisin sanoen kyse on taloudellisesta toiminnasta, jossa yhteisön jäsenten saama hyöty on liiketaloudellista voittoa tärkeämpää. Toiminnasta

mahdollisesti kertyvä voitto käytetään toiminnan kehittämiseen, yhteisesti asetettujen päämäärien edistämiseen tai se jaetaan yhteisön jäsenille. Lisäksi yhteisötalouden keskeinen piirre on demokraattinen päätöksenteko. Esimerkiksi osuuskunnissa ja yhdistyksissä jokaisella jäsenellä on yksi ääni omistussosuuden suuruudesta riippumatta.

Yhteisötalouden käsite tunnetaan Suomessa kuitenkin heikosti. Viime vuosina keskustelu yhteisötaloudesta on vilkastunut osittain Euroopan unionin piirissä nousseiden ja yhteisötaloutta puoltaneiden kannanottojen myötä. Yhteisötaloutta ei kuitenkaan voi pitää pelkästään EU-lähtöisenä aloitteena. Keskustelu yhteisötaloudesta alkoi jo vuonna 1830 Ranskassa. Tuolloin yhteisötalous nähtiin markkinoiden tuottamia ongelmia tasapainottavana tekijänä. Toisaalta yhteisötalous kytkeytyi vahvasti kehittyvään osuustoimintaliikkeeseen, jonka juuret olivat arjen käytännöllisissä ongelmissa. Esimerkiksi ensimmäiset osuuskoupat syntyivät kuluttajien vastaliikkeenä epäeettisesti toimineille kauppiaille.

Yhteisötalouden on huomattu vahvistuvan erityisesti sosioekonomisten kriisien aikana. Uusin yhteisötalouden aalto alkoi Euroopassa 1970- ja 1980-luvuilla vastauksena kasvaneeseen rakennetyöttömyyden ja hyvinvointivaltion ylikuormittumisen ongelmiin. Myös Suomessa on perustettu 1990-luvulta alkaen uusia pienosuuskuntia, joissa tavoitteena voi olla esimerkiksi jäsenten työllistyminen, laajakaistayhteyksien ulottaminen maaseudulle tai lähipalvelujen turvaaminen yhteisöllisesti omistettujen osuuskuntien kautta.

Taloudellinen toiminta on aina myös kiinnittynyt tiettyyn sosiaaliseen ympäristöön, joka osaltaan ohjaa ja suuntaa toimintaa. Kuten todettua, monet perinteiset, aikoinaan vallitsevia käytäntöjä kyseenalaistaneet osuuskunnat ovat kilpailutalouden paineissa kasvaneet jättiläisiksi ja menettäneet osan alkuperäisestä erityislaadustaan. Keskustelussa on toistunut huoli siitä, että Euroopan unionin sisämarkkinalainsäädäntö ja kilpailulainsäädännön tulkinnat eivät riittävän hyvin tunnista yhteisötalouden toimijoiden erityisluonnetta. Jos taloudesta puhutaan vain kilpailutalouden termeillä, on vaarana, että taloudellisen toiminnan kaikkia ulottuvuuksia ei tunnisteta. Tällöin uhkana on toiminnan monipuolisuuden heikkeneminen ja yhteisötalouden rajautuminen marginaaliseksi ilmiöksi.

Keskustelu yhteisötaloudesta kiinnittää huomion taloudellisen toiminnan moniulotteiseen luonteeseen. Kaikki taloudellinen toiminta ei suinkaan ole itsekkyyteen ja voiton maksimointiin tähtäävää. Se voi perustua yhteisöllisiin ja hyvinvointia kohentaviin tavoitteisiin.